

דבמדריגה הכללית אשר לו שהיה נחשב "כלל ישראל", בזה לא היתה מיתה וסילוק, דרך יעקב הפרטי מת, אבל מדרגת הכלל אשר היתה לו לא נסתלקה, והוא על דרך אמרם (הוריות ו' א') אין מיתה בציבור עכת"ד, ועיין שם נפלאות תורתו זיע"א.

ועם דבריו ז"ל "דמיעקב אבינו היתה תחילת מתן תורה, כיון דפסקה זוהמת ישראל כבר היו ראויים לקבל תורה", מבין אני עומק מאמר רז"ל אשר הביא החסיד רבינו יוסף יעבץ ז"ל בביאורו היקר למסכת אבות (פ"א מ"א): "אמר משה קבל תורה מסיני, כי אילו היה הדור ראוי קבלוה קודם, כמאמר ז"ל **ראוי היה יעקב אבינו שתינתן תורה על ידו**", וכן כתב עוד שם (משנה ב' ד"ה ואלה): "יעקב, בתורה, נטמן בבית שם ועבר י"ד שנה, ועסק בה כל ימיו ואמרו רז"ל ראוי היה יעקב שתינתן תורה על ידו" ודוק היטב. [מה שיש לעמוד בדבריו שכתב שיעקב נטמן בבית שם ועבר, נתבאר בחיבורי תורת יעקב (סימן כ"ה) עיין שם].

וכזאת מצאתי בספר המופלא שפתי כהן על התורה (פרשת וישלח דמ"ד רע"ד): "ואתה אמרת היטב אטיב עמך, במדרש אמר יעקב ספר התורה שאתה עתיד ליתן בהר סיני מי יקראנו, לזה אמר ואתה אמרת היטב אטיב, היטב שהיא התורה שנקראת טוב, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורת, וכמו שאמרו רז"ל ראוי היה יעקב שתינתן תורה על ידו" עכ"ל.

הרי לנו שרבותינו ז"ל אמרו שהיה יעקב אבינו ראוי שתינתן התורה על ידו וכנ"ל, ואומר אני שעם דברי הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל הדברים מאירים, דכמו דאליבא דרבי יוחנן קבלו תורה בסיני כיון שאז פסקה זוהמת נחש, וכנ"ל, כך גם "דמיעקב אבינו

וראיתי לגאון המובהק רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו בית האוצר ח"א (כלל א' אות ד' ואות כ') שכתב: "אברהם אבינו ויצחק אבינו, לא יצאו מכלל בני נח, אבל יעקב אבינו יצא מכל בני נח, והוא על פי מאמרם במסכת שבת (קמ"ה ב'): "אמר רבי יוחנן מפני מה גויים מזוהמין, שלא עמדו על הר סיני, שבשעה שבא נחש על חזה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן גויים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן וכו', ופליגא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד שנים עשר שבטים שלא היה בהן שום דופי".

וכי"אור הדברים, דרבי אבא בר כהנא סובר דמיעקב אבינו היתה תחילת מתן תורה כיון דפסקה זוהמת ישראל כבר היו ראויים לקבל תורה, אבל רבי יוחנן סובר דמסיני פסקה הזוהמא ולכן לא היה מתן תורה מקודם, ובהא נחלקו רבי יהודה ורבנן בחולין (ק' ב') דרבי יהודה סבר כרבי אבא בר כהנא דמיעקב אבינו פסקה זוהמא, ולכן מיעקב אבינו היתה התחלת מתן תורה, דכיון דפסקה זוהמא כבר היו ראויים לקבל התורה, אבל רבנן סוברים כרבי יוחנן דמסיני פסקה זוהמא, ולכן לא היתה נתינת התורה קודם לכן.

והיינו נמי יעקב אבינו לא מת, דאברהם ויצחק לא יצאו מכלל בני נח כנ"ל, אבל יעקב יצא, וביעקב יש שני ענינים, הראשון שהיה נחשב איש ישראל פרטי, והשני שהיתה לו מדרגת "כלל ישראל", כיון שלא היה אז ישראל זולתו והוא היה הישראל הראשון ואחר שראשית כולל כל דבר כנודע, היינו יעקב אבינו לא מת

היתה תחילת מתן תורה, כיון דפסקה זוהמת ישראל כבר היו ראויים לקבל תורה", והיינו שהיה יעקב אבינו ראוי שתינתן התורה על ידו, ותתן אמת ליעקב, שזו מידתו שלו, ודוק היטב.

כיהו משמעות לשון רבינו יוסף יעבץ ז"ל שהסיבה והטעם שלא ניתנה התורה על ידי יעקב אבינו, כיון שאותו הדור לא היה ראוי לקבל תורה, ואכן אם היה הדור ראוי היתה ניתנת התורה על ידי יעקב אבינו ודוק.

ואחר כך ראיתי שדברי הרב שפתי כהן ז"ל עשירים במקום אחר, שמצאתי לו בשפתי כהן (פרשת תולדות ולי"ח סע"ד) שכה כתב: "במדרש [בראשית רבה פס"ח סי"ב] סלם זה סיני, תושבניה דדין כתושבניה דדין, מוצב ארצה, כענין שכתוב ויתיצבו בתחתית ההר, וראשו מגיע השמימה כענין שכתוב בהר סיני וההר בוער באש עד השמים וכו', והנה ה' ניצב עליו, כענין שכתוב וירד ה' על הר סיני, אני ה' אלהי אביך כענין שנאמר אנכי ה' אלהיך, ענין זה המאמר הוא כמו שאמרו רז"ל ראוי היה יעקב שתינתן תורה על ידו, אלא שלא היו שישים ריבוא, וכן הוא אומר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, קהלת "ישראל" לא נאמר אלא קהלת "יעקב", לזה נראה לו המראה הזה לומר לו שהכל תלוי בו, וכן הוא אומר כי יעקב בחר לו יישראל לסגולתו, לומר שהבחירה היה ביעקב שתינתן תורה על ידו, אלא שסגולת התורה יש בה שישים ריבוא אותיות ישראל שהם שישים ריבוא וכו' וראויה היתה התורה שתינתן על ידו אלא שלא היו שישים ריבוא" עכ"ל.

ויש מן התימה שבעל שפתי כהן ז"ל דרב גובריה בחכמת הרמז, ראשי תיבות, גימטריא, גוטריות, תמורה וכו', וכמבואר

על כל פני חיבורו היקר, כאן לא הזכיר הרמז הנודע והמפורסם "ישראל", בראשי תיבות "יש שישים ריבוא אותיות לתורה, המובא בספר פני יהושע קידושין (ל' ב') בשם ספר הזהר, ועיין בספר זהר חדש שיר השירים (דף צ"א), ובספר מגלה עמוקות פרשת ואתחנן (אופן קפ"ו), ושו"ת חות יאיר (סימן רל"ה), ולחיד"א בספר מדבר קדמות (מערכת י" אות ו'), ובקובץ תשובות חתם סופר (סימן נ"ב ובהערות), וכתבתי במקומו בס"ד.

והרב שפתי כהן ז"ל כאן כתב וביאר הטעם והסיבה שלא ניתנה התורה על ידי אבינו יעקב, כיון שאז לא היו שישים ריבוא, וחסרון זה גרם שלא ניתנה תורה על ידו וכנ"ל, ובוזה אני מסביר לעצמי מאמר רז"ל במדרש בראשית רבה (פע"ט ס"א): "לא מת אבינו יעקב עד שראה שישים ריבוא מבני בניו", דהיינו שתוקן ונשלם חסרון זה של העדר שישים ריבוא האמור, דוק והבן.

ואתה המעיין ה"י תן דעתך ותראה כי כשם שאמרו על יעקב אבינו שלא מת, כך ממש אמרו רבותינו ז"ל גם על משה רבינו, וכדתניא בספרי פרשת וזאת הברכה (פסקא שניי) והובאה הבריתא בתלמוד בבלי מסכת סוטה (י"ג ב'): "יש אומרים לא מת משה כתיב הכא וימת שם, וכתיב התם ויהי שם עם ה', מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש" ע"ש, ועיין מה שצינו בספר שערי זהר סוטה שם, ובספר מאורי ציון (מערכת מ' אות כ"ז) עיין שם. [וראיתי בס"ד כי "יעקב אבינו לא מת", עולה בגימטריא "משה לוא נפטר" ודוק היטב, והשוה ללשון רז"ל במסכת תמורה (ט"ז ב') נפטר משה וכו' ודוק].

ובזה אני מבין היטב מה שכתב חז מן קמאי ממגורשי ספרד ופורטוגל. הוא רבינו

אברהם סבע ז"ל בספרו המופלא צרור המור בראשית (ל"ה י"ג): "להורות על מעלת יעקב אבינו בהשגה בין בהווה בין בעתיד, אמר ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר עמו, לפי שידוע כי שאר הנביאים מלבד משה רבינו היתה השגתם באספקלריא שאינה מאירה, ולכן לא היתה השגתם שלימה, אלא ברעש ובקולות, עד שלסיבה זו היו לפעמים זעים חרדים נבהלים ומתנועעים ממקום למקום, אבל משה רבינו שהיתה נבואתו באספקלריא המאירה לא היה מתפעל ולא היה מתנועע, אלא כאשר ידבר איש עם רעהו, לכן אמר ביעקב אבינו ויעל מעליו אלהים במקום אשר דבר עמו, להורות על מעלתו שהודגל בנבואה עד שלרוב הרגלו בנבואה לא היה מתפעל זע וחרד ומתנועע ממקום למקום, אלא במקום אשר דבר עמו אלהים עלה מעליו אלהים ולא במקום אחר כשאר הנביאים, ולכן אמרו שופריה דיעקב כעין שופריה דמשה רבינו, ואמרו שראוי היה יעקב שתינתן תורה על ידו אלא שלא הגיע הזמן" עכ"ל. וכזאת כתב בצרור המור ויקרא (כ"ו מ"ב) עיין שם.

והנה מה שכתב בשם רז"ל שאמרו "שופריה דיעקב כעין שופריה דמשה רבינו", לשון כזה לא נמצא כן, וכאשר העיר המהיר שם (הערה נ"ב) וכבר קדם והעיר כן הגה"צ רבי מרדכי הריס ז"ל בספרו יד מרדכי (סימן ט"ו דף כ"ז), אבל נראה דרמז למאמר רז"ל העמוק בספר התיקונים (דכ"ט ע"א) "יעקב מלכו ומשה מלגו" כנודע, ובאריכות נחבאר בספר הזהר הקדוש ח"א (דכ"א ע"ב) ע"ש, ועיין בפורדס (ש"א פ"ב וש"ח פי"ט), ובספר הליקוטים (פרשת בראשית, שמות, וכי תשא), ומגלה עמוקות (פרשת ויצא, בלק, ועקב) עיין שם.

ועכשיו מצאתי לתלמיד הרשב"א ז"ל רבינו יהושע ׳ שועיב ז"ל בספר דרשותיו (פרשת ויחי דף ק'): "ואמרו במדרש אמר להם יעקב לבניו עתיד אדם כיוצא בי לברך אתכם, ומן המקום שאני פוסק יתחיל הוא, הדא הוא דכתיב וזאת הברכה, ודרשו לנו ענין גדול כי יעקב ומשה יש להם שייכות גדול במדותם ובעניניהם, אדם כיוצא בי, שיעקב מדתו אמת דכתיב תתן אמת ליעקב, ומשה רבינו הנחיל תורת אמת, זה שלישי לאבות וזה שלישי לאחים, זה רועה וזה רועה, ואמרו כי ראוי היה יעקב שתינתן תורה על ידו, אלא שלא הגיע העת והזמן. וגם במיתתן יש שייכות שמתו חוצה לארץ, ויש ענין כי יעקב נכנס לארץ בגוף ובשר, ומשה לא גוף ולא בשר, וכו', ויוסף בעצמותיו לבד", והשוה לדברות רז"ל בספר הזהר הקדוש ח"א (דכ"א ע"ב) ודוק היטב. [ועיין שער הפסוקים (פרשת בהעלותך), ובספר לקוטי תורה שם, ובספר חסד לאברהם (מעין ג' נהר כ"ד), ולנכדו החיד"א ז"ל בכסא דוד (דרוש ב' לפרשת זכור ד"ח סע"א), ולא ציין לדברי זקינו ע"ש].

וכבר ידועים דברי הפייט ב"יוצר לחג השבועות" שהתורה הקדושה אומרת ומעידה על יעקב אבינו: "זך היה ונבר ואיש אמונה, וראוי להשתעשע במתן צפונה. אבל לא שקט ולא הפנה. בבית אביו לא נח מתלונה. אחיו מתנחם להרגו בשטנה. עמד מפניו וילך פדנה. במקלו עבר ויבוא חרנה. באשה שמר עשרים שנה. בגדול בנים נטרח באנינה. נמכר פורת לתאלה ולמגנה. ובשני רעבון ירד גשנה. לכן לא נפלתו בגדולו למנה" ע"ש.

והיינו כנ"ל שהיתה התורה צריכה להנתן על ידי יעקב וליפול בגדולו למנה, אבל אחר שהיה יעקב אבינו מסובל ביסורים

ממני ואיני יודע המקור לזה בדברות חז"ל בתלמודים ובמדרשים שלפנינו, ונראה שהיה כן במדרש חז"ל שהיה למראה עיני רבותינו הראשונים ז"ל ולדינו לא בא ונאבד מאיתנו בצוק העיתים ואורך הגלות, שהרי ידוע שמדרשים רבים היו לרבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל ומאתנו אבדו לפי שעה, וכדכתיבנא בחיבורי הנכחי (סימן ט' ד"ה וזנה) עיין שם וצורף לכאן ודוק.

ואחתום דברי בפרפרת כל זה, שבס"ד ראיתי שלשון רז"ל במדרש שהביאו כל רבנן קמאי ז"ל דלעיל "ראוי היה יעקב אבינו שתינתן תורה על ידו", עולה בגימטריא "יעקב אבינו חי והוא שורש תורה שבכתב", וכנודע דבחינת יעקב תורה שבכתב, עיין בספר הזהר הקדוש ח"ג (דק"ג ע"א), ובשער הפסוקים (פרשת ויצא) ושם בספר הליקוטים, ובספר מגלה עמוקות (פרשת ואתחנן אופן פ"ג) ודוק היטב.

ובצער גידול בנים נטרה באנינה, וברוך שדברי הפייט ז"ל מיוסדים על מאמר חז"ל הנ"ל שהביאו כל רבותינו רבינו יהושע ן' שועיב, ורבינו יוסף יעבץ, ובעל צרור המור, ובעל שפתי כהן וכנ"ל. [וכל זה נעלם מהרב יד מרדכי הנ"ל, ומהמהדירים לספר צרור המור, ולדרשות ר"י ן' שועיב ז"ל].

הרי לנו שראוי היה יעקב שתינתן תורה על ידו, אלא שטעמים חלוקים כתבו ז"ל מדוע אכן לא ניתנה על ידו, או שלא הגיע העת והזמן [ר"י ן' שועיב וצרור המור], או משום שהדור לא היה ראוי [ר"י יעבץ], או שלא היו אז שישים ריבוא [שפתי כהן], או שנטרד יעקב בטרדות ויסורים הרבה [הפייט] וכנ"ל.

והנה עם שהראינו בס"ד שרבים מרבותינו הקדמונים ג"ע הזכירו מאמר חז"ל זה שהיתה התורה ראויה להנתן על ידי יעקב אבינו, וכנ"ל, מכל מקום לפי שעה נעלם